

Mikä koulu, kenen sivistys? Ammattikoulu Suomessa 1900–1920

Tausta. 1800-luvun loppupuolelle saakka työntekijätason ammatillisesta koulutuksesta huolehtivat kaupunkien ammattikunnat oppipoikajärjestelmän avulla. Oppipoikien tietopuolista opetusta varten Suomeen perustettiin sunnuntaikouluja vuodesta 1842 alkaen. Vuoden 1879 vapaamielinen elinkeinolaki lopetti porvariprivilegiot ja käytännössä romutti oppipoikajärjestelmän. 1800-luvun loppu ja 1900-luvun alku olivat nopean elinkeinoelämän kehittymisen ja kaupungistumien aikaa Suomessa. Myös sääty-yhteiskunta yhteiskunnallisen hallintojärjestelmän muotona osoitti rapautumisen merkkejä. Edistykselliset yhteiskunnalliset piirit näkivät koulutuksen kehittämisen välttämättömänä yhteiskunnan muuttuessa.

Ammattikoulujen perustaminen. Kansakoululaitoksen kehittyminen alkoi vuonna 1863. Sen rinnalla toimivat varsinkin kaupungeissa yksityiset valmistavat koulut, jotka valmistavat oppilaita oppikouluun ja sitä kautta yliopistoon. Koulutus noudatteli luokkayhteiskunnan jakopiirejä; valmistavaa koulua kävivät sivistyneistön lapset, kansakoulua työläistäustaiset ja talonpoikaistaustaiset lapset. Kuitenkin vasta 1930-luvun lopulla käytännössä kaikki lapset kävivät vähintään kansakoulun.

Ensimmäinen oppilaitosmuotoinen ammattikoulu, Helsingin poikain valmistava ammattikoulu, perustettiin Suomeen vuonna 1899. Helsingin lisäksi vuoteen 1917 mennessä ammattikoulu aloitti toimintansa Porissa (1907), Porvoossa (1907), Kotkassa (1908), Viipurissa (1910), Tampereella (1912) sekä Kuopiossa (1917).

Keskeiset kysymykset. Esityksessäni tarkastelen oppilaitosmuotoisen ammattikoulun syntyä ja kehitystä vuoteen 1917 saakka. Oppilaitosmuotoinen ammattikoulu oli koulumuotona uudenlainen koulu. Mitkä ideologiset vaikutteet vaikuttivat ammattikoulujen perustamiseen Suomessa? Mistä saatiin vaikutteet ja mallit koulujen perustamiseen? Mitkä yhteiskuntapiirit tukivat koulujen perustamista? Mikä oli koulujen tarkoitus ja tavoitteet, kenelle ammattikoulu oli tarkoitettu.

Ammattikoulu, sivistystä työläistäustaisille nuorille. Ammattikoulujen perustajia olivat liberaalit, usein korkean teknillisen koulutuksen saaneet henkilöt joilla oli kytköksiä liike-elämän. Helsingin polyteknillisen Opiston, myöhemmin Teknillisen korkeakoulun merkitys ammattikoulujen kehittämisessä oli suuri. Ammattikoulut oli tarkoitettu kaupunkien työläistäustaisille, kansakoulun käyneille nuorille pojille ja tytöille. Ammattikoulujen tavoitteena oli antaa oppilaille perusvalmiudet työammatteihin ja kasvattaa heistä liberalistisen yhteiskunnan kansalaisia. Koulun tavoitteena oli sulauttaa kaupunkeihin muuttavat lapset ja nuoret yhteiskuntaan. Oppikoulu ei yhteiskunnallisista ja taloudellisista syistä ollut heille mahdollinen koulumuoto. Toiminta liittyi yhtäältä työnantajien johtamaan työväestön sivistystoimintaan, johon kuuluivat mm. kirjastojen, kansanopistojen ja muiden työväestölle suunnattujen kulttuurilaitosten perustamien. Toiminnan tavoitteet olivat osittain myös poliittiset, sosialismin vastustaminen. Toisaalta toiminta liittyi filantrooppiseen liikehdintään, jonka tarkoituksena oli yleisesti korottaa kansan sivistystasoa ja elintasoja. Ammattikoulu kamppaili oppilaista ammatillisesti painottuneiden kansakoulun jatkoloukkien kanssa. Vaikutteita ammattikoulujen perustamiseen haettiin eurooppalaisista ”sivistysmaista” kuten Saksasta, muualta Keski-Euroopasta ja Pohjoismaista. Erityisesti saksalaisen Georg Kerschensteinerin ajatuksista ammennettiin vaikutteita. Ammattikoulun perustaminen liittyi yleisempään eurooppalaiseen teollisliberalistiseen kehitykseen ja kansalaisyhteiskunnan syntymiseen.